

KORTE ZWERFTOCHT-HERINNERINGEN.

Ik breng m'n lezers naar de Zuider- en Oosterafdeeling van Borneo, naar Oost-Doesoën met z'n geheimzinnig Boven-Ajoeh stroomgebied. Als we van 't Zuiden naderen passeeren we eerst de met spichtig hoog houtgewas bedekte zure zandgronden ten Z. O. van Boentok. 't Is het land van reusachtige bekerplanten, die er bloemen dragen van 2 à 3 dM. lang en overal groeien waar boschpaadjes een straaltje leven aanbrengend zonnelicht doorlaten. *) Het water van den moerassigen bodem is er helder maar veenbruin. Iets verder oostwaarts is de grond droger en gaat weldra over in een groote zandvlakte, die hier en daar wit glinsterend ligt te blakeren in den tropischen namiddagzon; verspreid liggen nog kleine veenwaterplasjes omringd door schraal spichtige grassprietjes. Overigens is de bodem schaars bedekt met laag hout, kleine den-achtige tjemara's en frisch groene kleinbladige boompjes als van opkomend Hollandsch berkenhout.

Werkelijk, zonder al te veel van onze fantasie te vergen, zouden we ons verplaatst kunnen denken in den Gelderschen achterhoek, als ja als we in de over deze streek bijna ondragelijk gloeiende zonnehitte niet onverwachts stonden voor een ouden gerimpelden Dajak, de onafscheidelijke lans over den schouder en wiens eenig kleedingstuk bestaat uit een smoezelig boomschors schaamdoekje, haast al te klein om z'n toch zeker niet overbodige dienst te bewijzen. **)

Maar we zouden naar de Ajoeh-rivier. Een lange dagmarsch over een heuvelachtige moerassige waterscheiding brengt er ons en meteen zijn we nu weer midden in de echt tropische natuurweelde.

Niet ver van de laatste Dajaksche nederzetting — Moeara Mentoewé — stroomt de Ajoeh tweemaal onder de rotsen door; de omgeving is er buitengewoon grillig en indrukwekkend en m'n roeiers maken bij het varen door de grotten een heidensch kabaal om de geesten, die nooit veel goeds in den zin hebben, op een afstand te houden.

Op een vroegen morgen, kort na het verlaten van een rivierbivakje, dat te midden van zeldzaam mooie rotspartijen, vlak voor een grot met druipsteenvorming op een zandplaat was opgeslagen, worden we aan de nu lager wordende oever, vlak voor de monding van een kleine zijkali, getroffen door een heerlijk kleurenspeel. Hoog door de dichte kruin van een „pohon koepang” ***) schiet een bundel zonnestrallen en valt tegen donkeren achtergrond op een kleine waterval, die in de smalle riviermonding wordt gevormd door een zwaren versteenden boomstam, welke moeder natuur overdekte met duizenden kleine kwarts kristalletjes; het was één groot geschitter als van fonkelende diamanten.

Versteend hout komt in Z. O. Borneo vrij veel voor en is trouwens op Java ook niet onbekend. De eenige boom, die versteent, is volgens de Dajak de *Kajoe songkai*; ***)

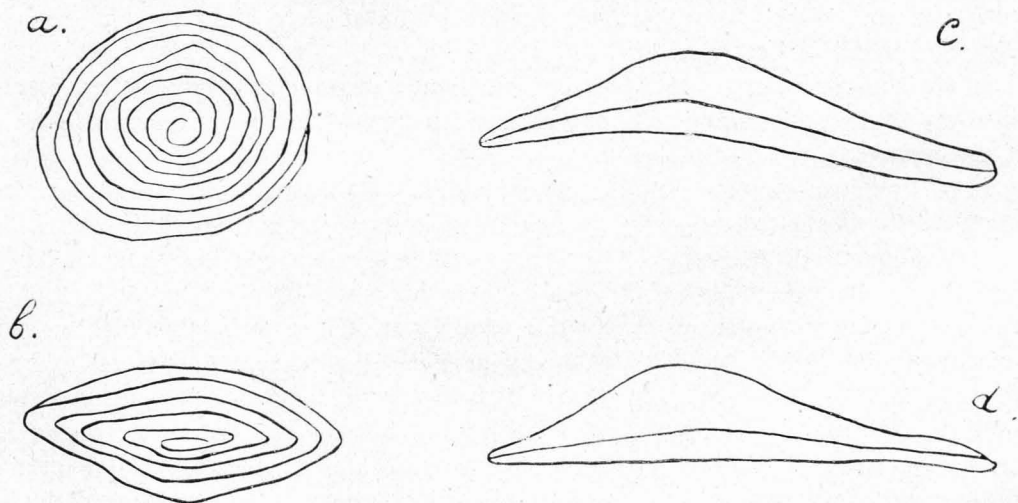
*) Waarschijnlijk bedoelt de schrijver hier met die bloemen van 2 à 3 dM. lengte de bekera's. Dit zijn echter niet de bloemen, maar vervormde bladeren (ascidiën). Red.

**) Het midden en Zuiden van Oost-Doesoën is een merkwaardig land, vooral op ethnografisch gebied. Aantrekkelijk is het er in menig opzicht niet en Indisch natuurschoon ziet men er weinig daar een groot gedeelte van den bodem uit zand en zandmoeras bestaat met hier en daar — als ik me niet bedrieg — veenformatie. De plantengroei op een dergelijken in Indië weinig voorkomenden bodem en onder een tropisch zonnetje verdient stellig wel eenige belangstelling. Wie van het land, maar dan alleen wat de ethnografie betreft, iets meer wil weten kan daaromtrent een en ander vinden in een verhandeling van mijn hand opgenomen in het *Internationales Archiv für Ethnographie* Bd. XXII, 1913; uitgave E. J. BRILL, Leiden.

***) Welke boomsoorten de geachte inzender hier bedoelt is ons onbekend. Het *Plantkundig Woordenboek* van DE CLERCQ laat ons in den steek en ook elders konden we de namen niet vinden. Red.

en handig als hij is in het benutten van alles wat de natuur hem voor 't grijpen aanbiedt gebruikt hij die versteende songkai brokken als slijpsteen om er z'n mandau, het oude koppensnellers zwaard mee te scherpen. Juist zitten we weer met een matig vaartje in de prauw als ik aan den oever achter struikgewas een kleine grotopening ontdek; met een lantaarn gewapend stappen we er binnen en volgen de stikdonkere gang van niet meer dan 1 M. breed en 2 Meter hoog over een afstand van 20 minuten; aan den bovenwand hangen overal kleine holle druipsteenkegeltjes, die met hun dunne langwerpige en hoekige kristalletjes bij den lantaarn een eigenaardig lichteffect geven. De zijwanden van de grot zitten vol zwaluwnestjes — geen eetbare. — 't Is juist broedtijd en om de verschrikte beestjes, die in volslagen duisternis geholpen door een geheimzinnig instinct toch altijd hun eigen nestje terug vinden, niet langer bloot te stellen aan het gevaar van tegen de lantaarn te worden verpletterd, keeren we naar de wereld van licht terug.

De volgende dagen worden de prauwen over de rolsteen van den ondiepen rivierbodem gesleept en als we ze eindelijk met groote moeite over een paar steenkoolbanken dwars in de rivier — hebben gezeuld, besluit ik maar ze terug te zenden en voorloopig de bedding, — nog niet tot aan de kniën in het water, — te voet te volgen.

Foraminiferen.

Enkele doorsneden zooals die zich op de vlakken van den gevonden steen voordoen. *a* en *b* ($\pm 6 \times$ liniair vergroot) zijn dan waarschijnlijk resp. vlakken- en dwarsdoorsneden van *Nummilieten*. *c* en *d* ($2 \text{ à } 3 \times$ liniair vergroot) zijn doorsneden van *Orbitoides*, waarvan de laagjes te fijn zijn om te worden weergegeven.

Dat valt op den duur niet mee; 't is op die kleine rolsteen als op een glibberige berghelling: één pas vooruit, twee terug en 'k geloof dat een toekomstig reiziger evenveel kans zou hebben in dit verlaten oord naar een door mij verloren stel schoonzolen te grijpen, als ik dit deed naar een brok kalksteen, dat in een vrij sterke stroomversnelling juist bezig was langzaam naar beneden te buitelen. Dat stuk steen, met z'n ontelbare kleine fossielen bezorgde mij, op een dikken laaghangenden boomtak gezeten, een droomerig half uurtje van rustig overpeinzen; het ontsloot voor mij een lang vergeten wereld die in haar eerste vormen leefde eeuwen en eeuwen vóór de glorieuse verschijning van den mensch op onze moeder aarde. Helaas, toen, in die kalme rustige omgeving wist ik niet, dat ook

na z'n eerste verschijning nog zoovele duizenden jaren moesten verlopen om dien mensch te brengen op het tegenwoordig peil van West-Europeesche beschaving.

Daar lag dan dat stukje kalksteen in m'n handen en al wat ik er van vermoedde was, dat het een dichte verzameling foraminiferen bevatte; voor mij voldoende reden om het in de draagkorf van een Dajak te deponeren.

Prof. MARTIN te Leiden lichtte me later volledig in; wat ik voor kalksteen aanzag was mergel, een mengsel van klei en zand. Dr. MARTIN, om me te overtuigen hield in de professorale studeerkamer het brok even onder 't kraantje van de waterleiding en dadelijk gaf het de echte grondlucht af, zooals we die ruiken na 't vallen van regen op droge aarde.

De *foraminiferen* — aldus de Prof. zijn afkomstig uit een oud tertiair tijdvak en deze steen, die haast meer fossiel was dan mergel, bevatte ze in 2 soorten n.l. *nummilieten* en *orbitoïdes*; de eerste zijn min of meer rond, lensvormig, de laatste langwerpig met heele fijne laagjes. (Elders vond ik dat foraminiferen de oudst bekende organismen zijn, terwijl de nummilieten der krijtforming en tertiaire lagen tot de merkwaardigste behooren).

Van de fossielen werden preparaatjes gemaakt hetgeen tot m'n verwondering in Duitschland moest gebeuren — en die vonden behoorlijk gecatalogiseerd een plaatsje in een der kasten met verzamelingen geologische merkwaardigheden te Leiden.

Van foraminiferen, die wijzen op een vroegeren ouden zeebodem, waren Prof. MARTIN uit dit deel van Centraal Zuid-Borneo nog geene exemplaren bekend.

Fort de Kock, 28 Maart 1915.

P. TE WECHEL,
Kapt. Inf.

Naschrift. De *Foraminiferen* behooren tot de *Rhizopoda* of *Wortelpootigen*. De *fossiele Foraminiferen* zijn als steenvormers van groote geologische beteekenis. Reeds in het *Cambrium* en in de *Selurische* en *Devonische formatie* vindt men overblijfselen van *Foraminiferen*. Men mag aannemen, dat bij de vorming van kalkgebergten, zooals b.v. de *Alpen*, kleine *Foraminiferen* een gewichtige rol gespeeld hebben.

Red.

Aan de Lezers.

Door de plotselinge overplaatsing van den Heer DE VISSER SMITS is, zooals men aan het hoofd van dit nummer zal zien, het adres der Redaktie veranderd. Ondergeteekende heeft, in verband met zijn plaatsing te Batavia het werk van hem overgenomen.

Me dunkt echter, dat hier een woord van dank aan den Heer DE VISSER SMITS op zijn plaats is. In de moeilijke tijden, die ons tijdschrift heeft doorgemaakt, tijden, waarin een deel der redacteurs van plan was moedeloos het hoofd in de schoot te leggen, heeft hij het tijdschrift van een wissen ondergang gered. Gelukkig zijn thans betere tijden aangebroken. De medewerking van buiten wordt veel beter. Laten we hopen, dat het zoo blijve. Een tijdschrift als het onze mag in den tegenwoordigen tijd, nu de natuurwetenschappen zoo op den voorgrond treden, niet door gebrek aan copie ophouden te bestaan.

Nogmaals onzen hartelijken dank aan den Heer DE VISSER SMITS. Dat het hem te Semarang welga en dat hij ons zijn gewaardeerden steun niet moge onthouden.
